

Handläggare
Holström Ingrid

Datum
2017-01-18

Diarienummer
UBN-2017-0092

Utbildningsnämnden

Avgifter i förskola och skola

Förslag till beslut

Utbildningsnämnden föreslås besluta

att anta föreslagna riktlinjer om avgifter i den kommunala huvudmannens förskola, förskoleklass, grundskola, fritidshem, grundsärskola, gymnasieskola och gymnasiesärskola, samt

att riktlinjerna gäller från och med höstterminen 2017.

Bakgrund

Utbildningsnämnden har i verksamhetsplanen för 2016 gett utbildningsförvaltningen i uppdrag att ta fram en gemensam policy för avgiftsfri skola för samtliga skolformer. Utbildningsförvaltningen har under hösten 2016 genomfört en enkätundersökning om avgifter inom den kommunala huvudmannens förskola och skola. Resultatet från undersökningen redovisas i bilaga. Utifrån enkätundersökningen kan förvaltningen konstatera att avgifter eller dolda avgifter förekommer i den kommunala huvudmannens förskola, grundskola och gymnasieskola vid studieresor och andra resor, i form av matsäck och frukt och i form av att viss utrustning ska tas med till förskolan/skolan.

Utbildningsförvaltningen har vidare träffat representanter från Uppsalas elevkår för en intervju om deras syn på avgifter i förskola och skola. Eleverna framför att det är vanligt med dolda avgifter i förskola och skola exempelvis i form av att barn och föräldrar uppmanas att ta med frukt och matsäck. Det förekommer även avgifter till exempelvis teater, museum och bio. Elevernas synpunkter redovisas i bilaga.

Under våren 2016 genomförde utbildningsnämnden en workshop med inbjudna förskolechefer och rektorer från både den kommunala huvudmannens och fristående förskolor och skolor angående avgifter i förskola och skola.

Föredragning

Enligt SCB lever 14,8 % (2015) av samtliga barn och ungdomar (0-19 år) i Uppsala kommun i ett hushåll med låg inkomst. Det innebär att även små avgifter i förskola och skola kan vara påfrestande för ett hushåll med svag ekonomi. Förskolan och skolan kan genom tydliga riktlinjer för avgifter i förskola och skola och ett medvetet förhållningssätt med generella lösningar som kommer alla barn till godo bidra till att utgöra en positiv skillnad för barn som lever i hushåll med låg inkomst.

I bilaga till ärendet redovisas lagstiftning samt Skolinspektionens ställningstagande inom området. Kortfattat innebär lagstiftningen att elever i förskoleklass, grundskola, grundsärskola och gymnasiesärskola kostnadsfritt ska ha tillgång till böcker och andra lärverktyg för att de ska kunna klara sin skolgång och uppnå skolans mål med undervisningen. De ska också kostnadsfritt erbjudas näringsriktig skollunch. Det får förekomma enstaka inslag i utbildningen som kan medföra en obetydlig kostnad för eleverna. I gymnasieskolan kan huvudmannen besluta om eleven ska tillhandahålla vissa enstaka hjälpmedel själv. För förskolan och fritidshemmet finns det inget reglerat i skollagen när det gäller avgifter förutom för de avgifter som tas ut för barnets **vistelsetid**.

För att öka likvärdigheten föreslår utbildningsförvaltningen att utbildning i den kommunala huvudmannens förskolor och skolor ska vara avgiftsfri förutom den avgift som tas ut för **vistelse** i förskola och fritidshem enligt skollagen. Inga andra avgifter, vare sig öppna eller dolda, ska få förekomma.

Utbildningsförvaltningen föreslår att riktlinjer antas för att säkerställa att avgifter inte tas ut i den kommunala huvudmannens förskola, fritidshem och skola. Riktlinjerna redovisas i bilaga 1.

Information om riktlinjerna kommer även att presenteras för de fristående huvudmännen med förhoppning om att riktlinjerna även kommer att tillämpas av dem.

Konsekvenser för barn/elever

Likvärdigheten för barn och ungdomar att delta i den kommunala huvudmannens förskola och skolas samtliga aktiviteter ökar när det inte förekommer några öppna eller dolda avgifter i förskolan och skolan.

Ekonomiska konsekvenser

Riktlinjerna syftar till att uppfylla kraven i skollagen vilket tillhör ett grundläggande uppdrag för alla förskolor och skolor. De eventuella kostnader som uppkommer i den kommunala huvudmannens verksamhet måste därför täckas inom ramen för varje enhets budgetram.

Bilaga 1: riktlinjer för avgiftsfri förskola, fritidshem och skola

Bilaga 2: utredning avseende avgifter i förskola och skola

Utbildningsförvaltningen
Birgitta Pettersson
Utbildningsdirektör

Handläggare
Holström Ingrid

Datum
2017-03-06

Diarienummer
UBN-2017-0092

Bilaga 1.

Riktlinjer om avgifter i den kommunala huvudmannens förskola, grundskola, fritidshem, grundsärskola, fritidshem, gymnasieskola och gymnasiesärskola

Utbildning i den kommunala huvudmannens förskolor, grundskolor, fritidshem och gymnasieskolor ska vara avgiftsfri för barn och elever. Syftet med dessa riktlinjer är att säkerställa att alla barn och elever kan delta i verksamheten på lika villkor genom att avgifter inte tas ut i förskolor och skolor. Inga öppna avgifter eller så kallade dolda avgifter ska finnas i form av att barn och elever ska ta med sig frukt eller matsäck. Alla aktiviteter som förskolan och skolan ordnar ska vara öppna för alla barn och elever. Barn och elever ska utan kostnad ha tillgång till böcker, skrivmaterial, verktyg och andra hjälpmedel som de behöver. De ska kostnadsfritt kunna delta i av förskolan, fritidshemmet och skolan anordnade utflykter, studieresor och andra anordnade arrangemang som exempelvis firande av helger och bemärkelsedagar.

Målet för Uppsalas kommuns förskolor och skolor är att det ska finnas utrustning till alla elever och barn att låna vid friluftaktiviteter och andra aktiviteter. Uppsala kommuns förskolor och skolor arbetar för ett hållbart samhälle där man återanvänder utrustning som skridskor, skidor, hjälmar, lucialinnen och utklädningskläder. Verksamheterna kan ta emot begagnad utrustning som gåva.

Nedan tydliggörs riktlinjerna med några exempel.

Matsäck

Vid utflykt, friluftsdag och studieresa ska förskolan/skolan ta med matsäckslunch till alla elever.

Frukt

Barn och elever får ha med sig frukt till förskolan/skolan men ska inte uppmanas att ta med frukt till mellanmål.

Studieresa

Studieresa är en av skolan anordnad aktivitet och ingår i undervisningen. Den ska vara kostnadsfri för eleverna. Aktiviteter som till exempel studiebesök, utflykter, lägerskolor och friluftsdagar får alltså finansieras inom skolans budget eller genom tilldelade medel från extern organisation. I det fall föräldrar ordnar resa betraktas den som nöjesresa och ska organiseras och genomföras

utanför skoltid. Personal som väljer att följa med på sådana resor gör det på sin fritid och får själv stå för sina kostnader.

Klasskassor

Insamling av pengar från elever och vårdnadshavare till klasskassor som sedan används till aktiviteter i skolverksamheten ska inte förekomma.

Utrustning vid friluftaktiviteter och andra aktiviteter i samband med exempelvis firande av helger

Barn och elever får ta med egen utrustning till förskolan/skolan men det ska alltid finnas tillräckligt med utrustning att låna så att alla kan delta i aktiviteten.

Skolfoto

Vid skolfoto ska skolorna ha en arbetsprocess där det är lätt för elever och vårdnadshavare att avstå från beställningar utan uppmärksamhet från klasskamrater.

Handläggare
Holström Ingrid

Datum
2017-01-16

Diarienummer
UBN-2017-0092

Bilaga 2.

Utredning avseende avgifter i förskola och skola

Allmänt om avgifter i förskola, förskoleklass, grundskola, fritidshem, grundsärskola, gymnasieskola och gymnasiesärskola

I Sverige är utbildning avgiftsfri. Skolverket anger att principen om avgiftsfri utbildning är en av hörnstenarna i det svenska skolsystemet. Det är också grunden i lagstiftningen när det gäller avgifter i skolan. En utgångspunkt i skollagen är att all offentligt finansierad verksamhet inom skolväsendet ska följa samma regler, oavsett om det är en kommunal eller enskild huvudman. Reglerna för avgifter som redovisas gäller därför för både kommunala och fristående skolor. Det är huvudmannen för skolan som ansvarar för att skolan är avgiftsfri. Avgifter i samband med ansökan till en grund- eller gymnasieskola får inte tas ut.

Bestämmelser om avgifter i skola regleras i skollagen: förskoleklassen: 9 kap. 8-9 §§, grundskolan: 10 kap. 10-11 §§, grundsärskolan: 11 kap. 13-14 §§, gymnasieskolan: 15 kap. 17-18 §§, gymnasiesärskolan: 18 kap. 12-13 §§.

Bestämmelser om måltider i fristående gymnasieskola och gymnasiesärskola regleras i gymnasieförordningen: 13 kap. 4§ (2010:2039).

Bestämmelser om avgift för vistelsetid i förskola och fritidshem regleras i skollagen: förskola 8 kap. 16 § och 20 § och fritidshem 14 kap. 12 § och 19 §.

Skolinspektionen har i uppdrag att inspektera och bedöma avgifter i skolan. I Skolinspektionens informationsblad "Avgifter i skolan" redovisas hur Skolinspektionen bedömer avgifter i skolan i samband med tillsynen. Nedan redovisas Skolinspektionens bedömning och regler som bygger på bestämmelser i skollagen.

Förskoleklassen, grundskolan och grundsärskolan

I förskoleklassen och grundskolan ska eleverna kostnadsfritt ha tillgång till böcker och andra lärverktyg för att de ska kunna klara sin skolgång och uppnå skolans mål med undervisningen. De ska också kostnadsfritt erbjudas näringsriktig skollunch. Det får förekomma enstaka inslag i utbildningen som kan medföra en obetydlig kostnad för eleverna.

Skolinspektionen anger att det exempelvis kan vara en färdbiljett med allmänna kommunikationsmedel och en inträdesbiljett till museum eller teater.

För skolresor anges att det i enstaka tillfällen under ett läsår kan få förekomma kostnader som ersätts av vårdnadshavare på frivillig väg. Vårdnadshavarens kostnader får inte vara högre än skolans självkostnad. Överstiger kostnader för skolresor och utflykter en obetydlig kostnad så ska kostnaden täckas via skolans medel eller genom att eleverna frivilligt samlar in pengarna. Om en skolresa eller liknande är en del av utbildningen ska alla elever få delta oavsett om vårdnadshavarna väljer att bidra eller inte. Det gäller även om en grupp av elever samlar in pengar till en resa.

När det gäller kostnader för mat under en studieresa så ska eleven stå för de måltider som hen annars skulle ha ätit hemma exempelvis frukost och middag. Däremot ska skolan stå för den lunch som annars skulle ha serverats på skolan.

Skolinspektionen menar att belopp som var för sig kan bedömas som obetydliga kan tillsammans strida mot bestämmelserna om en avgiftsfri skola. Därför måste huvudmannen göra en helhetsbedömning av samtliga kostnader som belastar en elev under ett läsår. Det finns inga avgiftsgränser angivna från Skolverket eller Skolinspektionen.

Om aktiviteten som skolan arrangerar är en del av utbildningen ska den alltid vara öppen för alla. Enligt Skolinspektionen är det inte godtagbart att elever, vars vårdnadshavare inte vill eller inte kan betala för aktiviteten, erbjuds ett kostnadsfritt alternativ.

Gymnasieskolan och gymnasiesärskolan

I gymnasieskolan kan huvudmannen besluta om eleven ska tillhandahålla vissa enstaka hjälpmedel själv. Det kan exempelvis vara miniräknare. Eleven ska kunna välja hur hen vill skaffa hjälpmedlet exempelvis genom att låna av ett syskon, köpa det från skolan eller köpa det någon annanstans. Regeln gäller inte för gymnasiesärskolans elever. För dem gäller samma regler som för elever i grundskolan.

I gymnasiet och gymnasiesärskolan är det elevens hemkommun som bestämmer om eleverna ska få gratis skollunch. I detta fall ingår ersättning för skolmat i grundbeloppet från hemkommunen till de fristående skolorna.

För övrigt gäller samma regler för avgifter i gymnasieskolan som för grundskolan.

Förskolan och fritidshem

Skollagen anger att avgifter som den kommunala huvudmannen och huvudmannen för en fristående förskola och fritidshem tar ut för vistelse ska vara skäliga. I förskolan får avgiften som tas ut från och med det halvår då barnet fyller tre år bara avse den del av verksamheten

som överstiger 525 timmar om året. För barn som har rätt till förskola på grund av särskilda skäl, enligt 8 kap. 7 § skollagen, får avgift endast tas ut för den del av verksamheten som överstiger 15 timmar/veckan.

I skollagen finns däremot inget reglerat för förskolan och fritidshemmet när det gäller andra avgifter.

Avgifter i den kommunala huvudmannens förskolor och skolor i Uppsala

Under oktober 2016 genomfördes en enkätundersökning för den kommunala huvudmannens förskola, grundskola, fritidshem, grundsärskola, gymnasieskola och gymnasiesärskola i Uppsala. I enkätundersökningen fick förskolechefer och rektorer svara på ett antal frågor om hur respektive förskola och skola hanterade frågor om avgifter. Svarefrekvensen var hög; 92% svarade på enkäten. I undersökningen definierades "avgifter" även som utrustning, matvaror och dylikt som förskolan och skolan uppmanade barn/elever/föräldrar att ta med till förskolan/skolan.

Enkätens samtliga frågor och svar redovisas nedan.

I nedanstående tabell redovisas utifrån enkätsvaren vilka avgifter som tas ut direkt i pengar eller genom så kallade dolda avgifter för varje skolform:

Förskola	Grundskola/grundsärskola/fritidshem	Gymnasieskola/gymnasiesärskola
-	resa	resa
matsäck	matsäck	matsäck
Fotografering erbjuds	Fotografering erbjuds	Fotografering erbjuds
-	frukt	-
idrottsutrustning	idrottsutrustning	idrottsutrustning
-	klasskassa	klasskassa
utrustning vid firande av helger	utrustning vid firande av helger	-

Enkätundersökningen visade att avgifter eller dolda avgifter förekommer i förskola, grundskola och gymnasieskola vid studieresor och andra resor, i form av matsäck och frukt och i form av att viss utrustning ska tas med till förskolan/skolan. Däremot behöver eleverna i den kommunala huvudmannens gymnasieskola inte ta med sig hjälpmedel som ska användas i undervisningen. Många förskolor och skolor anlitar en professionell fotofirma som fotograferar barn/elever enskilt och/eller i grupp. Föräldrar erbjuds att köpa foton.

Klasskassa förekommer i grundskolor och i ett fall i gymnasieskolan.

Resultat enkätundersökning

1. Inledningsvis får du svara på vilken skolform du arbetar inom (N=70)

Förskola	Grundskola	Gymnasieskola
14	47	9

2. Ordnar förskolan/skolan studieresa för barnen/eleverna? (N=70)

	Förskola	Grundskola	Gymnasieskola
Ja	5	39	7
Nej	9	8	2

3. Uppskatta hur mycket ett barn/en elev betalar per läsår för studieresa/studieresor (N=51)

	Förskola	Grundskola	Gymnasieskola
0 kr	4	36	0
1-50 kr	1	2	1
51-100 kr	0	1	4
101-150 kr	0	0	1
Mer än 151 kr	0	0	1

4. Ordnar förskolan/skolan andra typer av resor för barnen/eleverna? (N=70)

	Förskola	Grundskola	Gymnasieskola
Ja	11	31	6
Nej	3	16	3

5. Uppskatta hur mycket ett barn/en elev betalar per läsår i samband med resa (N=48)

	Förskola	Grundskola	Gymnasieskola
0 kr	10	24	0
1-50 kr	0	4	1
51-100 kr	1	2	3
101-150 kr	0	0	2
Mer än 151 kr	0	1	0

6. Uppmanas barnen/eleverna att ta med egen matsäck vid exempelvis utflykter/studiebesök/festlighet? (N=70)

	Förskola	Grundskola	Gymnasieskola
Ja	4	6	2
Nej, förskolan/skolan tar med matsäck	10	41	7

7. Uppskatta hur ofta ett barn/en elev behöver ta med matsäck (N=12)

	Förskola	Grundskola	Gymnasieskola
1 gång per läsår	1	0	1
1-3 gånger per läsår	2	4	1
Fler än 3 gånger per läsår	1	2	0

8. Ordnar förskolan/skolan fotografering av barn/elever av professionell fotofirma?
(N=70)

	Förskola	Grundskola	Gymnasieskola
Ja	3	41	6
Ja, men endast gruppfoto	6	3	2
Nej	5	3	1

9. Uppmanas barn/elever och föräldrar att ta med frukt till förskolan/skolan? (N=70)

	Förskola	Grundskola	Gymnasieskola
Ja	1	18	0
Nej	4	20	8
Nej, förskolan/skolan tillhandahåller frukt	9	9	1

10. Uppskatta hur ofta barn/elever behöver ta med frukt till förskolan/skolan (N=18)

	Förskola	Grundskola	Gymnasieskola
Varje dag	0	10	0
En dag i veckan	0	0	0
Några dagar i veckan	1	5	0
Några dagar i månaden	0	0	0
Enstaka tillfällen	0	2	0

11. Uppmanas barnet/eleven att ta med viss idrottsutrustning i samband med utomhusaktiviteter/idrottslektioner/friluftsdagar? (N=70)

	Förskola	Grundskola	Gymnasieskola
Ja	6	30	4
Nej	8	17	5

12. Vilken utrustning förväntas barnet/eleven ta med (fler alternativ möjliga) (N=39)

	Förskola	Grundskola	Gymnasieskola
Skidor	4	10	0
Skridskor	4	23	3
Hjälm	5	24	1
Cykel	0	7	0
Annan utrustning	0	9	1

13. Finns det klasskassor i förskolan/skolan? (N=70)

	Förskola	Grundskola	Gymnasieskola
Ja, i vissa avdelningar	0	20	1
Ja, i alla avdelningar/klasser	0	1	0
Nej	14	26	8

14. Uppmanas barnet/eleven att ta med viss utrustning i samband med firande av vissa helgdagar/temadagar (N=70)

	Förskola	Grundskola	Gymnasieskola
Ja	7	8	0
Nej	7	39	9

15. Uppmanas barnet/eleven att ta med något i samband med firande av sin egen födelsedag? (N=70)

	Förskola	Grundskola	Gymnasieskola
Ja	0	0	0
Nej	14	47	9

16. Uppmanas elever i gymnasieskolan att ta med enstaka egna hjälpmedel som ska användas i undervisningen? (N=9)

	Förskola	Grundskola	Gymnasieskola
Ja	0	0	0
Nej	0	0	9

Elevperspektiv på avgifter i förskola och skola

Uppsala Elevkårs styrelse fick möjlighet att svara på samma enkätfrågor som förskolechefer och rektorer samt kommentera dem muntligt i en intervju utifrån ett elevperspektiv. Svaren de

gav visade att avgifter förekommer i förskola och skola. De angav att det var vanligt med dolda avgifter inom förskolan i form av att barn och föräldrar uppmanas att ta med frukt till förskolan. I skolan uppmanas elever att ta med diverse idrottsutrustning till idrottslektioner och friluftsdagar. Det förekommer även avgifter för inträdesbiljett till exempelvis teater, museum, bio. Elever uppmanas att ta med matsäck vid friluftsdagar och utflykter. I yngre åldrar förekommer det att skolan uppmanar att eleven ska ta med något att bjuda på i samband med födelsedagar.

Representanterna från Uppsala Elevkårs styrelse anser att det inte borde förekomma några som helst avgifter eller kostnader för en elev i samband med skolgång eftersom ”alla måste gå i skola och då ska det inte behöva kosta något”. De menar att det är speciellt viktigt när Uppsalas skolor tagit emot många nyanlända elever från andra länder varav många inte har råd med avgifter eller utrustning. De föreslår att alla ska låna idrottsutrustning som exempelvis skridskor och skidor när det krävs för att uppnå kursmålen. De tycker inte att det är bra att vissa elever har med sig ”fin” utrustning medan andra ska låna skolans ”slitna och fula utrustning”. Ett annat förslag är att idrottslärare ska uppmanas att ha ett privat samtal med de elever som inte har med sig idrottsskor eftersom det kan bero på att eleven eller elevens familj inte har råd att köpa idrottsskor. Elevrepresentanterna anser att vid firande av elevernas födelsedagar under skoltid ska skolan ordna firandet. Vid utflykter, studieresor eller friluftsdagar ska skolan ta med skollunch i form av matsäck till eleverna. Om förskolan eller skolan inte har resurser att klarar den kostnadsökning som ovanstående förslag innebär så anser elevrepresentanterna att då måste förskolan/skolan avstå från att arrangera aktiviteterna. Slutligen tycker elevrepresentanterna att det behövs en ordentlig utbildningsinsats till personal inom förskola och skola vid införande av eventuella riktlinjer om avgiftsfri förskola och skola så att personalen på ett bra sätt kan förklara riktlinjerna för barn, elever och föräldrar. Viktigt att ge personalen berättelser i utbildningssatsningen utifrån barnens och elevens perspektiv. En attitydförändring är nödvändig hos eleverna så att alla förstår varför eleverna inte längre ska få ta med egen lunch och utrustning. Elevrepresentanterna är medvetna om att deras svar på frågorna i enkät och intervju inte omfattas av alla elever.

Andra kommuners riktlinjer framtagna om avgifter i förskola/skola

I en undersökning av Sveriges kommuners hemsidor har förvaltningen kunnat hitta 8 kommuner vilka har någon form av riktlinjer för hur förskolor och skolor ska tillämpa avgifter i skolan. Riktlinjerna är utformade på olika sätt men har det gemensamt att de tydliggör hur den kommunala huvudmannen ska tillämpa skollagens bestämmelser om avgifter i skolan. Kommunernas riktlinjer innehåller exempelvis direktiv runt matsäck, frukt, klasskassor, idrott och hälsa, resor och elevens val.